

Панченко Є. В., аспірант навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри організації охорони громадського порядку навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ *Радзівон С. М.*

ЕТИМОЛОГІЯ КСЕНОФОБІЇ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасні тенденції щодо глобалізації та інтернаціоналізації суспільства прослідковуються в усьому світі, не виняток і Україна, більша частина населення західних регіонів чітко відрізняється за ознаками мовлення, стилю життя та побуту від центральної частини держави, а тим паче від сходу. Багатогранне поняття «ксенофобія» все частіше з'являється в мовному обиході простого українця, при цьому в нього вкладаються найрізноманітніші тлумачення, хоча достеменного тлумачення не надається.

Проблеми щодо розуміння поняття ксенофобії насамперед пов'язані з його різнобічністю та комплексністю, зокрема у більшості випадків під ксенофобією розуміють – расизм, як одну з форм негативного ставлення до іншої людини через її відмінність за расовою ознакою. Таке тлумачення не являється хибним, проте воно значно звужує сутність ксенофобії. Щоб найкраще пояснити значення ксенофобії у сучасному світі, вважаємо за доцільне проаналізувати історичну ретроспективу поняття ксенофобії.

Достеменно про перші спогадки ксенофобії у контексті сучасного розуміння говорити складно, проте, найбільш широкого розповсюдження термін ксенофобія набув в англійській літературі ХХ століття, загальне визначення уперше зустрічається в словнику Нойа Вебстера, що вийшов у світ у 1841 році в Сполучених Штатах Америки (1). Автор вище згаданого словника надав наступного тлумачення: «Ксенофобія є страх і ненависть до чужинців, будь-чого дивного та іноземного», цікавою є вказана позиція з огляду на цілі нашої

доповіді, оскільки в подальшому тлумачення ксенофобії змінювалося за різних обставин.

У людській спільноті роль фенотипу формується не тільки через ознаки зовнішності, він включає в себе багато додаткових ознак, серед яких одяг, мова, звички, релігійні та політичні переконання, харчування тощо. Через це серед людей ксенофобія набула більшого поширення, аніж навіть у тваринному середовищі. По-перше, ксенофобія зростає та укріплюється представниками різних течій та спільнот, їх лідери формують у послідовників образ ворога з метою підкріплення власних переконань у членів груп щодо їх винятковості. За таких обставин історія пам'ятає безліч випадків, коли ксенофобія переростала в ненависть та насильство по відношенню до інших, іншого. Так, підкріплюючись думкою суспільства та історичними подіями, ксенофобія переживала декілька стадій, на яких зміст цього явища наповнювався новими критеріями.

В найдавніші часи ксенофобія несла переважно культурні переконання. Древні греки, єгиптяни, китайці протиставляли свої національності та культуру як домінуючі перед загарбниками (варварами), що намагалися захопити їх країни в період розвитку державності.

У часи існування великих імперій, які об'єднали різні культури та етноси та через неможливість асимілювати звергнуті народи в культуру метрополії, питання релігії починає відігравати важливу роль у ксенофобії. Конфуцій в Китаї, Квінт і Варрон у Римі позиціонували релігійні церемонії як необхідний елемент забезпечення державного порядку. Через вказані настрої у державному устрої, починається переслідування осіб через їх релігійні переконання, нав'язуються релігійні погляди домінуючого народу. Питання ксенофобної поведінки переходить в площину віросповідання, культурно-мовна складова відступає на другий план (джихад, хрестові походи, конкісти).

Наступний етап пов'язаний з формуванням національно-релігійних держав, який приніс з собою релігійну та національну толерантність, проте ксенофобія починає відігравати роль расизму. Після чого комунізм, соціалізм, лібералізм та анархізм створюють нові ксенофобні напрямки,

переважно вони направлені на групи у середині суспільства, які відносяться до певної соціальної групи: буржуї, революціонери, тоталітаристи, капіталісти тощо. В той же час національна та релігійна толерантність відчули розквіт у даний період.

Враховуючи всі напрямки та етапи становлення ксенофобії, зміст цього поняття неодмінно змінювався, проте сьогодні, враховуючи зростання чисельності населення на планеті, урбанізацію та стрімкий розвиток великих мегаполісів ксенофобія прослідковується у кожному з історичних напрямків, а тому як і багато інших понять у соціальних науках, не має достатньо чіткого визначення, дослідники вказують, що ксенофобія продовжує залишатися дуже розмитим поняттям і має досить обмежені аналітичні можливості. Це поєднується з використанням при дослідженні схожих, або тих самих явищ таких термінів, як етнічна (не)толерантність, етноцентризм, дискримінація, міжетнічний конфлікт, расизм, сексизм тощо.

Зазвичай ксенофобія визначається, відповідно до своєї сутності, як страх стосовно чужих людей або чужого взагалі. Найбільш важливо, на наш погляд, чітко зрозуміти, чим є ці негативні ставлення – власне страхом, відразою, неприязню тощо; яку природу вони мають; ким є чужі, стосовно яких ці почуття спрямовуються.

Ми погоджуємося з думкою багатьох вчених і пропонуємо таке розуміння поняття ксенофобія – це негативне, емоційно насичене ставлення суб'єкту до певних людських спільнот та їх окремих представників – «чужинців», «інших», «не наших». Вона виявляється у відповідних соціальних установках суб'єкта, забобонах і упередженнях, соціальних стереотипах, а також у його світогляді в цілому [1, с. 87].

Прийнято розрізняти дві основні форми ксенофобії:

1) страх спрямований на групу всередині суспільства, що вважається чужою та шкідливою для суспільства (наприклад: нові іммігранти, біженці, євреї, роми);

2) негативне ставлення до культурних ресурсів, що є чужими тій чи іншій групі [2, с. 117].

У широко поширеному визначенні Генеральної асамблеї ООН расова дискримінація тлумачиться дуже широко як «будь-яке виокремлення, виключення, обмеження чи привілеї, що оснований на расі, кольорі, походженні, етнічній чи національній приналежності, яке має метою чи результатом анулювання чи

зменшення визнання, задоволення чи здійснення на рівних засадах людських прав та основних свобод у політичному, економічному, соціальному культурному та будь-якому іншому полі громадського життя» [3, с. 7]. В нашому випадку основою актів дискримінації є приналежність до етнічної групи, як вона розуміється у цій роботі. Щодо співвідношення понять етнічного упередження та дискримінації, то вони не перетинаються. З одного боку, перше не обов'язково має своїм наслідком друге. З іншого, вони здатні взаємно впливати підсилюючи одне одну [4, с. 41].

Для того щоб з'ясувати специфіку ксенофобії, розглянемо, на кого вона спрямована, отже об'єктами ксенофобії можуть бути як конкретні особи, так і конкретні групи – представники чужої релігії, раси, нації, держави і т.п., так і взагалі всі «чужі». На основі аналізу літератури ми виділяємо три компоненти підсистеми ксенофобії та етнофобії: 1) схильність до інституційної дискримінації, 2) схильність до подразливого уникання контактів, 3) схильність до ворожої поведінки. Водночас їх можна розглядати як підтримку відповідних типів упередженої поведінки [5, с. 201; 6].

Уникання безпосередніх контактів має бути чимось на кшталт порівняно нового явища, яке західні дослідники назвали «відразливим расизмом» (*aversive racism*). Відразливий расизм виражається у намаганні уникати безпосередніх контактів та взаємодій (наприклад, у публічних місцях) або витримуванні максимальної дистанції, «холодному, коректному та прохолодному» спілкуванні у випадку неможливості його уникнути. Можливими наслідками такої поведінки є зростання внутрішньої напруженості у представників контактуючих етнічних груп, образи [7].

Під ворожою поведінкою ми маємо на увазі дії, спрямовані безпосередньо проти представника певної етнічної групи, релігії, нації, тобто переважно це образи, приниження або фізичне насильство. До такої поведінки якраз і можуть призводити відповідні схильності.

Підсумовуючи вище сказане, поняття ксенофобія на сучасному етапі об'єднує велику кількість різного роду упереджень, стереотипів, що сформовані на основі іншості об'єкту ксенофобного ставлення. Насильницькі дії, що спровоковані негативним (упередженим) ставленням, на нашу

думку, також охоплюються поняттям ксенофобії, вони лише переходять до останньої стадії вияву ксенофобії.

Список використаних джерел

1. Ксенофобия: История. Идеология. Политика : сб. статей / Центр научных работников и преподавателей «Сэфер»; Московское бюро по правам человека / К. Бурмистров. – 2003. – 192 с.
2. Расизм і ксенофобія в Україні: реальність та вигадки / [Харківська правозахисна група] / Є. Ю. Захаров. – 2009. – 192 с.
3. Расовая дискриминация и дискриминация по признаку религии: выявление и меры / Всемирная конференция по борьбе против расизма, расовой дискриминации, ксенофобии и связанной с ними нетерпимости. – 2000. – 56 с.
4. Міграція і толерантність в Україні : зб. ст. / Я. Пилинський (заг. ред.). – 2007. – 191 с.
5. Толерантність в полікультурному середовищі: монографія / О. А. Грива. – 2007. – 275 с.
6. Міжнародний проект «Простір толерантності» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tolerspace.org.ua>. – Назва з екрана.
7. Етнічна ксенофобія та етнофобії в Україні: поняття, методика вимірювання, рівень та динаміка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socialindicators.org.ua/files/Xenophobia.doc>. – Назва з екрана.

Ходацька С. О., курсант навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ *Усачова К. С.*

ПРОБЛЕМА СУРЖИКУ В УСНОМУ ТА ПИСЕМНОМУ МОВЛЕННІ

Надзвичайно важливим чинником існування й збереження національної ідентичності, одним із головних компонентів і найхарактернішою її ознакою є мова. Масове усвідомлення